
ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

УДК 338.439

М. М. Селінний, ст. викладач

ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕНТРАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА НА РИНКУ ЦУКРУ

Анотація. Концентрація виробництва на ринку цукру призводить до зниження ефективності діяльності підприємств галузі, які змушені згорнути виробництво і шукати інші сфери діяльності. Тому в сучасних умовах важливим залишаються питання забезпечення конкурентоспроможності даних господарств, що можливо за умови їх об'єднання в кооперативи. Така організаційна структура забезпечила б ефективне функціонування дрібних господарств і розвитку сільських територій.

Ключові слова: кооперація, кооператив, ціна, цукровий буряк, цукор.

М. М. Селинный, ст. преподаватель

ОСОБЕННОСТИ КОНЦЕНТРАЦИИ ПРОИЗВОДСТВА НА РЫНКЕ САХАРА

Аннотация. Концентрация производства на рынке сахара приводит к снижению эффективности деятельности предприятий отрасли, которые вынуждены сворачивать производство и искать другие сферы деятельности. Поэтому в современных условиях важными остаются вопросы обеспечения конкурентоспособности данных хозяйств, что возможно при условии их объединения в кооперативы. Такая организационная структура обеспечила бы эффективное функционирование мелких хозяйств и развитие сельских территорий.

Ключевые слова: кооперация, кооператив, цена, сахарная свекла, сахар.

М. М. Selinnyi, senior lecturer

THE CHARACTERISTICS OF PRODUCTION CONCENTRATION AT THE SUGAR MARKET

Abstract. The concentration of operation at the sugar market causes degradation of enterprises in this branch. They have to curtail production and look for other scopes. That's why, the problem of competitiveness of these enterprises under modern conditions is still important. It becomes possible subject to their amalgamation in cooperatives. Such organizational structure would provide effective operation of small and medium-size enterprises and contribute to the development of rural areas.

Keywords: cooperation, cooperative, price, sugar beet, sugar.

Постановка проблеми. Ринок цукру в Україні позбавлений системності розвитку й функціональності його інструментів та інститутів. Аналіз ринкової кон'юнктури свідчить про стихійні коливання пропозиції цукру у зв'язку з його перевиробництвом (2006 р.) або скороченням його виробництва (2007, 2008, 2009 рр.), що є загрозою продовольчій безпеці держави. Особливістю розвитку ринку в 2007-2009 роках було зменшення комерційного інтересу до виробництва продукції буряківництва і цукру через низьку ефективність його вирощування, що було спричинено зниженням закупівельних цін, і призвело до зменшення кількості сільськогосподарських підприємств, які займалися вирощуванням цукрових буряків. Жорстка конкуренція сприяла концентрації виробництва. Переважна більшість цукру виробляється крупними компаніями, дрібні (площі посіву цукрових буряків до 50 га) були змушені піти з ринку, що посилює і до того складну соціальну проблему зайнятості на селі. Вирішити комплекс проблем можна шляхом об'єднання дрібних господарств у кооперативи, що забезпечить їм конкурентні позиції поряд із крупними компаніями.

Аналіз основних досліджень. Питанням функціонування ринку цукру присвячені праці учених Зайця О. С., Коденської М. Ю., Манько М. І., Фурси А. В. Однак в умовах мінливого ринкового середовища механізм функціонування ринку цукру потребує вдосконалення.

Мета дослідження. Дослідження ринку цукру за 2006-2010 роки свідчать про зменшення чисельності операторів цукрового ринку і збільшення частки крупних компаній на ринку цукру, тому важливим питанням залишається забезпечення ефективності діяльності на ринку цукру дрібних компаній.

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

Сучасний стан ринку цукру України характеризується концентрацією виробництва цукру: у 2006 році 45,1 % виробництва цукру було сконцентровано у 8 великих компаніях, які контролювали 43 цукрові заводи із 119 працюючих. Найбільшими виробниками були: Українська продовольча компанія, з об'ємом виробництва на власних заводах 372,5 тис. т. цукру; група компаній «Укррос» (виробила 249,7 тис. т). Ці дві компанії контролювали близько четвертої частини виробленого цукру в 2006 році в Україні цукру. У 2008 році на заводах ВАТ «Цукровий союз «Укррос» вироблено 199 тис. т. цукру, у 2009 році 130 тис. т. За підсумками 2009 року його частка загалом в українському виробництві цукру склала 10,5 %. Окрім того, компанією було вироблено 15,7 тис. т. цукру із ввезених у рамках квоти 16,1 тис. т. цукру-сирцю з тростини.

Найбільшим виробником цукру в Україні в 2009 році стала компанія ТОВ «Астарта-Київ», яка виробила близько 18 % від валового виробництва цукру. Компанія має у своєму розпорядженні 5 цукрових заводів середньодобовою потужністю 27 тис. т. Забезпеченість заводів власною сировиною досягає 90 %, що свідчить про високий рівень рентабельності інтеграції. ТОВ «Астарта-Київ» це вертикально-інтегрований агропромисловий холдинг, один з лідерів цукрової та сільськогосподарської галузей України, який об'єднує п'ять регіональних підрозділів, три з них розташовані в Полтавській області. Основними напрямками діяльності агропромхолдингу є виробництво високоякісного цукру та супутньої продукції (меляси і сухого гранульованого жому), вирощування та реалізація зернових і олійних культур, а також виробництва м'яса і молока. Модернізація цукрових заводів у 2008-2009 рр. і реалізація інжинірингових програм дозволили підняти добову переробку цукрових буряків на заводах і значно знизити середнє споживання природного газу на тонну переробленого буряку на 18 %, вапнякового каменю – на 33 %, що значно скоротило витрати на переробку тонни цукрових буряків і, відповідно, собівартості виробленого заводами цукру. Це сприяло зростанню консолідованого доходу агропромхолдингу на 40 %, у гривневому еквіваленті до 1 358 млн. грн. Крім того, валовий прибуток зріс на 75 %, у гривневому еквіваленті до 443 млн. грн.

Досвід роботи агропромхолдингу свідчить про ефективну роботу структури на основі глибокої вертикальної інтеграції, тому ми вважаємо, що для виробництва конкурентоспроможного цукру необхідно на державному рівні сприяти створенню крупних агропромислових об'єднань, які зможуть забезпечити повний цикл переробки і виробництва цукру та використання побічної продукції. Така організаційна структура дозволяє отримати вітчизняний цукор за відносно низькими витратами.

Автором доведено, що розвиток великих агропромислових формувань (АПФ) пригнічує розвиток середніх і дрібних господарств, і встановлено, що з боку держави необхідно забезпечувати їх повномасштабну підтримку.

Одним з ефективних способів збереження і розвитку таких господарств є об'єднання їх на добровільних засадах у кооперативи. Кооперативи є невід'ємною складовою ринкової економіки. Вони забезпечують виживання середніх і малих господарств в умовах ринкової конкуренції. У сучасних умовах потрібно створювати таку організаційну структуру вирощування цукрового буряку і його переробки, яка дала б змогу врегулювати всі економічні відносини між бурякосійними господарствами і цукровими заводами для їх злагодженого функціонування за принципами ефективності, узгодженості і справедливості.

З цього питання дуже слушною є думка О. С. Зайця про те, що «...бурякоцукровий комплекс може вийти з кризи, тільки об'єднавши зусилля всіх своїх сфер і ланок. Таке об'єднання забезпечить: мобілізацію матеріальних і фінансових ресурсів і дасть можливість уникнути стихійного закриття цукрових заводів через їх санацію, спеціалізацію і перепрофілювання; реструктуризацію галузі, впровадження високих технологій; оптимізацію співробітництва з державою через економічний механізм регулювання виробництва; гарантію поставок і збуту цукру шляхом формування маркетингових служб і центрів; ефективність виробництва й конкурентоспроможність українського цукру на зовнішньому ринку» [1, с. 163].

Ефективним і дієвим у сучасних умовах розвитку агропромислового комплексу є об'єднання сільськогосподарських і відповідних переробних підприємств у неприбуткові обслуговуючі кооперативи. Функціонування усіх ланок кооперативу здійснюється на основі узгоджених і наперед підписаних договорів. Кожен об'єкт господарської діяльності має право брати участь в інших подібних кооперативах.

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

Розподіл доходу між членами кооперативу має здійснюватися на основі економічних відносин, що включають розподіл з урахуванням гарантованих цін та нормативних витрат, які будуть визначені в результаті оптимізації виробничого потенціалу.

У процесі переробки цукрових буряків на заводі виробляється дифузійний сік, частину якого можна переробляти за існуючою технологічною схемою на цукор, а решту направляти для отримання біоетанолу. Враховуючи, що цукровий завод вже обладнано ТЕЦ, жомосушильними відділеннями та станцією очищення стічних вод, первинні інвестиції у виробництво біоетанолу за цим варіантом будуть суттєво меншими. Це дасть змогу сільськогосподарським підприємствам неприбуткового кооперативу зменшити витрати на пально-мастильні матеріали, що є однією з важливих проблем для таких підприємств, і знизити собівартість продукції [2, 107].

Досвід країн ЄС свідчить про необхідність кооперації. Спеціалісти з ЄС рекомендують користуватися такою формою кооперації, як об'єднання по веденню господарств. Зниження собівартості виробництва цукрових буряків у малих слабоструктурованих господарствах можливе при використанні такої форми кооперації, як об'єднання по веденню господарювання малих господарств. При цьому досягається значна економія витрат. Так, наприклад, у сільському районі Хільдесхайм (Німеччина) із загальною площею земельних ділянок – 762 га, які розміщені 115 окремими полями, середня величина поля становить 6,6 га, де господарює 14 фермерів. Частина фермерів ці землі застосовує для групового використання сільськогосподарської техніки. Площа окремих господарств становить 54 га, тоді як середня площа машинного об'єднання становить – 100 га. У структурі сівозміни цукрові буряки займають 27 %. При моделюванні спільного ведення господарства, поля об'єднувались таким чином, щоб не порушувалися елементи ландшафтної структури (загорожі, межі, водоймища і т. д.), а також, щоб не змінювалася спеціалізація виробництва заради існуючої інфраструктури. В результаті об'єднання кількість полів зменшилася із 115 до 67, середня площа поля зросла до 11,4 га (таблиця 1).

Таблиця 1

Показники індивідуального і кооперативного господарювання

Показники	Індивідуальне господарювання	Кооперативне господарювання
Кількість полів	115	67
Величина поля, га	6,6	11,4
Частка полів з площею > 10 га, %	45	79
Припадає кінських сил на 100 га	200	84
Нова вартість машин на 100 га, євро	3114	1609
Потреба затрат робочого часу, люд.-год./га:		
для польових робіт	6,0	3,8
для звичайних господарських робіт і ведення господарства	16,2	9,2
Загальні річні затрати робочого часу в земельному наділі, люд.-год.	12320	6825
усього витрат за виконанні роботи, євро/га	731	442
у т. ч.: витрати на заробітну плату	243	135
змінні витрати на с.-г. техніку	177	143
постійні витрати на с.-г. техніку	311	164

Джерело: розраховано автором на основі [3]

Частка полів з площею понад 10 га зросла з 45 % до 79 %. Знизилась потреба в сільськогосподарській техніці для вирощування і збирання цукрових буряків, що вплинуло на зниження постійних витрат з 311 до 164 євро/га. Об'єднання господарств дозволило знизити витрати робочого часу з 12 320 люд.год. до 6 825 люд.год., зменшити витрати на виконання механізованих робіт з 731 до 442 євро/га [3].

Існування нової системи, що діє з 2006 року, зумовлює зростання доходів бурякосіючих господарств, що значною мірою залежатиме від потенціалу врожайності й від витрат з розрахунку на одиницю продукції. Для цього необхідно, щоб збір цукру з коренеплодів цукрових буряків становив у середньому не менше 8 т./га.

Висновок. У сучасних умовах держава має створювати сприятливі умови для розвитку агропромислової інтеграції. Тільки за умови об'єднання на ринкових засадах створюються умови для контролю та управління не тільки процесами виробництва продукції, а й каналами її реалізації, переробки, постачання матеріально-технічних засобів та надання супутніх послуг. Для ефективного функціонування ринку цукру необхідно вдосконалити нормативно-правову базу з урахуванням специфіки відносин сільськогосподарських господарств і відповідних переробних підприємств.

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

Література

1. Заец А. С. Рынок сахара: проблемы, теории и практики / А. С. Заец. – К. : Наукова думка, 1998. – 314 с.
2. Манько М. І. Основи проектування організаційних форм бурякоцукрових кооперативів / М. І. Манько // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. – 2009. – № 3. – С. 104-109.
3. Фурса А. В. Реформа ринку цукру в ЄС / А. В. Фурса // Економіка АПК. – 2006. – № 11. – С. 143-148.

Bibliography

1. Zayets A. S. Rynok sakhara: problemy, teorii i praktiki / A. S. Zayets. – K. : Naukova dumka, 1998. – 314 s.
2. Manko M. I. Osnovy proektuvannia orhanizatsiinykh form buriakotsukrovyykh kooperatyviv / M. I. Manko // Derzhava ta rehiony. Seriya Ekonomika ta pidpriemnytstvo. – 2009. – № 3. – S. 104-109.
3. Fursa A. V. Reforma rynku tsukru v YeS / A. V. Fursa // Ekonomika APK. – 2006. – № 11. – S. 143-148.

Надійшла 04.12.2011